Haagse Winternachten, Toekomstdromen en Stemmen van overzee

Door Wim Rutgers

We leven in een 'post'-tijd, een tijd van postkolonialisme en een tijd van postmodernisme. Volgens sommigen zouden we ons zo niet in een posthistorische fase, dan toch in elk geval aan het einde van de geschiedenis bevinden. Als de grote verhalen en utopieën hebben afgedaan, wat is er dan nog over van de vroegere idealen? Genoeg! Werd God al een aantal decennia geleden dood verklaard, Hij is inmiddels weer springlevend. Werd de roman onherroepelijk doodverklaard, het literaire genre leeft als nooit te voren. Het positieve wint, al is het volgens de pessimisten tegen beter weten in.

Tijdens de negende editie van het literaire festival De Winternachten, van 15 tot 18 januari in het Nederlandse Den Haag onder het thema 'Toekomstdromen en idealen nu', werd de handschoen tegen de pessimisten opgepakt. 'Schrijvers zijn het geweten van de samenleving' en 'de beste manier om een land te leren kennen is door zijn dichters', waren enkele positieve en bepaald niet pessimistische boodschappen die donderdagavond te horen waren op de warming up, waarbij auteurs uit acht landen zichzelf en hun werk introduceerden.

De Winternachten, bij ons niet onbekend sinds ze vorig jaar met veel succes als Krusa Lamá, Crossing the Sea en Crusa Laman op Curaçao, Bonaire, St. Maarten en Aruba op onze eilanden waren, is een internationaal festival van literatuur, muziek en film, waar Nederlandse auteurs en hun collega's uit vooral de 'verwantschapslanden' Indonesië, Zuid-Afrika, Suriname, de Nederlandse Antillen en Aruba elkaar ontmoeten en zich aan een publiek van duizenden belangstellenden presenteren. Barche Baromeo en Carel de Haseth van Curaçao en Lasana M. Sekou van St. Maarten vertegenwoordigden de Antillen. Tessa Leuwsha, Antoine de Kom, Ellen Ombre en Raj Ramdas maakten deel uit van de Surinaamse delegatie, zij het dat van deze auteurs alleen Tessa Leuwsha uit Suriname overgekomen was omdat de anderen in Nederland wonen.

De Winternachten werkt volgens de formule van voordracht uit creatief werk en discussie over persoon en werk via een panelvoorzitter en het aanwezige publiek. Film en muziek begeleiden de presentaties die parallel in verschillende zalen plaatsvinden. De bezoeker moet dus steeds een keuze maken. De hele vrijdag was overdag gewijd aan het thema *'Claiming artistic Freedom'* een door Hivos, het Humanistisch Instituut voor Ontwikkelingssamenwerking, georganiseerd debat over vrijheid en censuur. Auteurs en filmmakers uit zulke diverse landen als Zimbabwe, Zuid-Afrika, Sri Lanka, Indonesië, India en Costa Rica gaven hun ervaringen en visie op de toekomstidealen ten aanzien van literatuur en kunst in hun landen. Er werden daarbij situaties geschetst waar je niet vrolijk van wordt, situaties van culturele desinteresse en onmacht van de kant van het publiek én desinteresse of juist te veel interesse van de kant van de overheid via het ontbreken van elk subsidiebeleid of actieve censuur. Laat ik in plaats van allerlei negatieve berichten uit Zimbabwe en Aziatische landen twee positieve tegengeluiden vermelden. De festivalorganisatie zou geen problemen moeten uitnodigen maar oplossingen.

ST. MAARTEN
VOORBIJ DE STATUS APARTE

Lasana M. Sekou van St. Maarten toonde helder aan hoe hij met zijn uitgeverij 'House of Nehesi' wél tot productie komt en wél zijn publiek bereikt. Sekou studeerde politieke wetenschappen en massacommunicatie in New York, waar hij zijn uitgeverij oprichtte toen hij problemen ondervond met het publiceren van eigen werk. Bij repatriëring nam hij de uitgeverij mee naar St. Maarten. Jaarlijks weet hij daar een aantal titels op de markt te zetten én te verkopen. Zijn geheim? Enthousiasme en een uitgekiende marketing door middel van boekpresentaties waar soms honderden mensen op af komen. Maar ook de intensieve begeleiding van de auteurs door hun werk te redigeren en de cursussen creatief schrijven zijn essentieel. Door auteurs te professionaliseren win je het plaatselijke publiek, want dat is de doelgroep.
Lasana M. Sekou was duidelijk niet naar Nederland afgereisd om alleen over zijn culturele idealen te vertellen, maar accentueerde herhaaldelijk ook zijn politieke ideologie van een onvoorwaardelijk geloof in de noodzaak van een totale onafhankelijkheid van zijn eiland, uít de Antillen en lós van Nederlands kolonialisme. Dat deed hij tijdens de discussies en interviews én in zijn voordrachten, die door het Nederlandse *NRC-Handelsblad* als 'activistische poëzie' gekarakteriseerd werden.
In het in het Nederlands vertaalde gedicht 'Eigendomsakte' heet het aan het slot: "de dag van de democratie breekt aan in de geboorte van / een volk een republiek / en niet langer te vloeken dat er geen grotere beloning is / dan de hemel die hen boven wacht / die holland willen houden / ding mee die franser zijn dan de fransen / luisteren allemaal / luisteren iedereen / escuchan pueblo / tout le monde écouter / de fluistering is misschien nog zo zacht / maar je tijd roept je / als een meisje dat volwassen wordt."

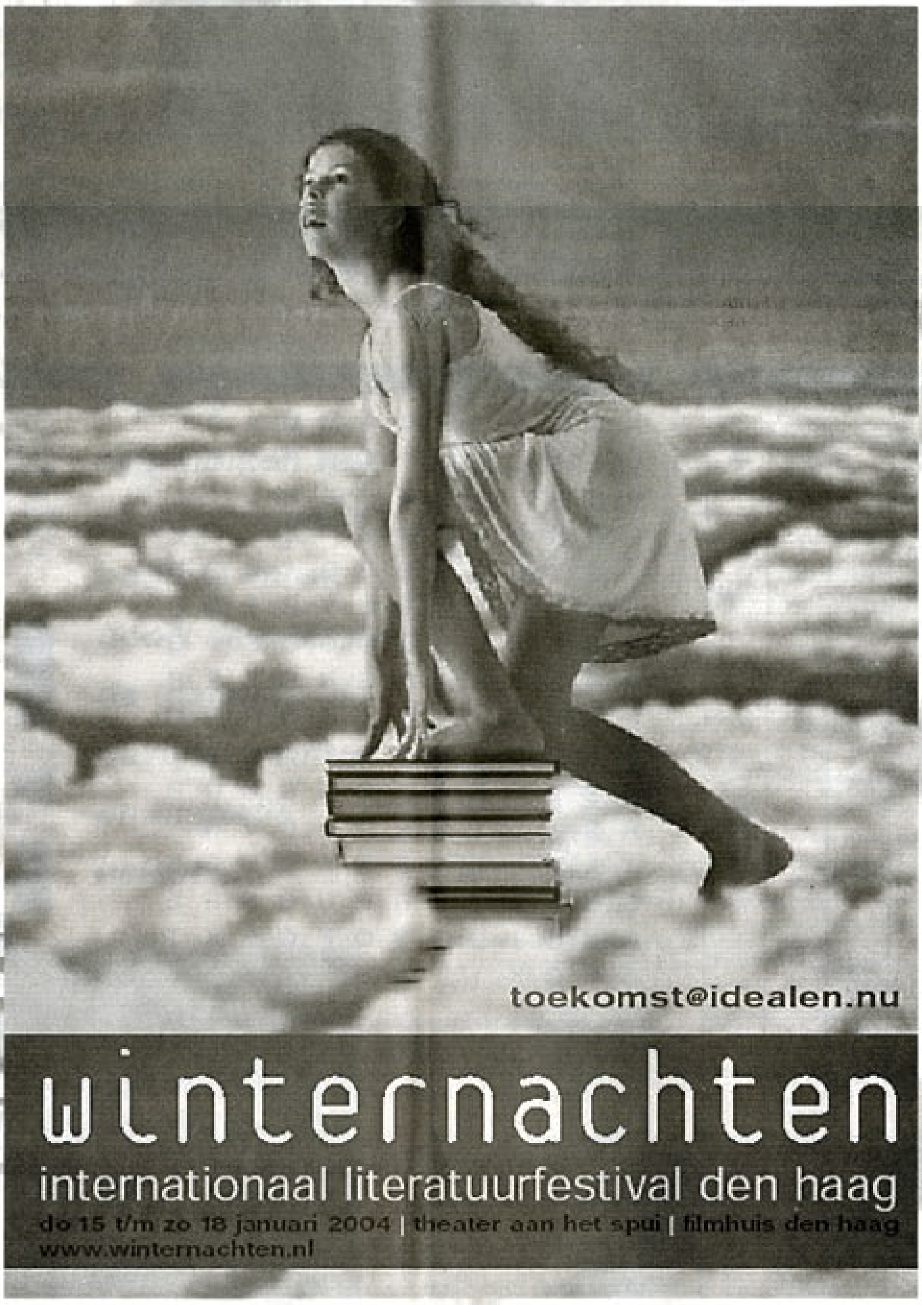

HET WONDER VAN MEDELLÍN

De Colombiaanse auteur Nicolás Suescun, schrijver van onder meer cultboek en anti-roman 'Los cuadernos de N' (1994) vertelde hoe in Medellín, Colombia, het grootste literaire festival van de hele wereld plaatsvindt. Naar ruwe schatting hebben aan dat festival, dat in juni 2004 voor de veertiende keer gehouden zal worden, al honderden dichters uit tientallen landen deelgenomen. Een publiek van tienduizend mensen op de slotavond blijkt niet onmogelijk! Volgens conservatieve schattingen heeft het in de loop der jaren zeker meer dan een half miljoen bezoekers getrokken. Terwijl gepubliceerde dichtbundels nauwelijks gekocht en gelezen worden is dit festival enorm populair, een bewijs van de grote aandacht voor het orale – en voor de economisch precaire toestand van het land waar de boekenprijzen voor de gewone mens onbetaalbaar hoog zijn. Het succes berust volgens Nicolás Suescun op de 'droom' dat poëzie in staat is de Colombiaanse guerrillaterreur te bedwingen. Dichter Remco Campert schreef het succes eens toe aan het feit dat dichters er volkomen serieus genomen worden.

HET WONDER VAN ZUID-AFRIKA

Er was veel te beleven op het festival, waarvan ik een heel indringend gesprek tussen Michaël Zeeman met de Zuid-Afrikaanse Antjie Krog en Afshin Ellian uit Iran noem over de Waarheidscommissie in Zuid-Afrika waaraan Ellian een dissertatie heeft gewijd. Het ideale antwoord op vragen als 'Hoe ga je met je verleden om?' en 'Hoe te vergeten en te vergeven?' ligt in het Afrikaanse gemeenschapsgevoel dat lijnrecht tegenover het Westerse individualisme staat. Ik moest toen ik het hoorde aan Frank Martinus Arion denken die hetzelfde in zijn romans beweert. Ik moest ook aan Frank denken toen ik een dag later de discussie bijwoonde over 'Koninkrijk dromenrijk?'. De festivalorganisatie wil met dit soort discussies de literatuur een maatschappelijke inbedding geven. Ooit schreef Martinus Arion in zijn 'Bericht uit hoger sferen' dat de dichters de politiek zouden moeten overnemen, maar de schrijvers die zaterdagmiddag met elkaar discussieerden kwamen er niet uit. Lasana M. Sekou pleitte opnieuw voor de onvoorwaardelijke onafhankelijkheid van zijn eiland, Barche Baromeo vroeg om mentale onafhankelijkheid, zoals hij die in zijn roman 'E parto' beschreven heeft, en Carel de Haseth benadrukte hoe de Antilliaanse politici op centraal en eilandelijk niveau geen gebruik hebben gemaakt – kennelijk niet hebben willen maken – van de mogelijkheden en verplichtingen die het Statuut al vijftig jaar biedt. Maar laat ik me tot de literatuur beperken.
Gerrit Komrij en Adriaan van Dis analyseerden en interpreteerden elk een gedicht waarop het publiek kon reageren. Ter afsluiting interpreteerde de Surinaamse zangeres Denise Jannah de twee gedichten op muzikale wijze. Zaterdagavond presenteerde Denise Jannah haar cd 'Gedicht gezongen' waarop onder meer haar muzikale interpretaties te horen zijn van Nederlandse, Surinaamse en Antilliaanse en Arubaanse dichters. Van Ernesto Rosenstand is een fragment uit de musical 'Wadirikiri' opgenomen, van Elis Juliana 'Mal wega', van Frank Martinus Arion 'Mi tin gana di mirabu' en tenslotte van Ruby Bute 'She walks in the street'. Over haar cd oordeelde criticus Gerrit Komrij: "Ze 'vertolkt' geen gedichten, wat vaak tot artistiekerige resulaten leidt, tot Hollandse horlepiep, bij haar versmelten de woorden en de muziek zodat ze samen naar een hoger plan worden getild, met een kosmopolitisch, Latijns-Amerikaans aureool."

STEMMEN VAN OVERZEE

Ter gelegenheid van het festival werd een bundel 'Toekomstdromen, Stemmen van overzee' uitgegeven met werk van ruim veertig deelnemende auteurs. Barche Baromeo is erin vertegenwoordigd met een fragment uit zijn tweede roman 'E parto' (1995), waaruit het volgende karakteristieke citaat: "Gesteund door je eigen cultuur, leg je de grondslag voor de bevrijding van een volk dat getraumatiseerd is door slavernij en kolonialisme."
Van Carel de Haseth is het gedicht 'Als ik aan je denk' opgenomen met een wat lichtere toon, en een gedicht 'Clown' bij een schilderij van Jan van Heel: "clown ben ik / in een wereld van rood // ik lach, ik huil / om geel en groen en grijs / en rood de wereld om mij heen // lachen zal ik blijven lachen / en huilen op zijn tijd / om bruin om blauw om beige / en rond de wereld om mij geen // want clown ben ik / mèt u / in rood!" Uit Lasana M. Sekou's bijdrage heb ik hiervoor al geciteerd. De korte fragmenten geven samen een beeld van wat er tijdens de negende Winternachten gepresenteerd werd. Maar de stukjes zijn met een omvang van niet meer dan een of twee bladzijden wel érg kort, zodat ik persoonlijk liever een kleinere keuze gezien zou hebben met wat meer body. Ondanks alle wetenschappelijke scepsis die ik in de inleiding heb beschreven en waar Michaël Zeeman, die sinds 1995 als kritische en interviewende hofleverancier van het festival fungeert, ook al op wees in zijn introductie tot de bundel, hebben de creatieve auteurs hun toekomstdromen en idealen nog wel degelijk.

Van een klein Haags festival is Winternachten uitgegroeid tot een creatieve en reflexieve ontmoetingsplaats van internationale allure dat niet alleen in Nederland wordt georganiseerd maar ook in Indonesië, Zuid-Afrika, Suriname, de Nederlandse Antillen en Aruba. De eerste week van maart aanstaande is Winternachten Overzee in Suriname, in 2005 hopelijk weer bij ons in de Antillen en Aruba.

Stichting Winternachten: Toekomstdromen, stemmen van overzee
Amsterdam: KIT Publishers
ISBN 90 6832 544 2
publishers@kit.nl
www.winternachten.nl